

نجفی ابرنآ باری، علی حسین، "جرم شناسی و عدالت کیفری کودکان و نوجوانان، در: بسیریه، تهمورث (به کو شش)، دانشنامه عدالت کیفری کودکان و نوجوانان؛ درگاه ها، مدل ها و گرایش های بین المللی، انتشارات نلاه معاصر، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۷.

دیباچه استاد علی حسین نجفی ابرنآبادی جرم شناسی و عدالت کیفری کودکان و نوجوانان

۱. علوم جنایی بر پایه معیار سن^۱ به علوم جنایی بزرگسالان و علوم جنایی خردسالان (کودکان و نوجوانان)، یعنی عمدتاً اشخاص - بر مبنای ماده ۱ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ - زیر هجده سال تقسیم می شود. بدین ترتیب، حقوق کیفری، بزه دیده شناسی، کیفر شناسی و جرم شناسی کودکان و نوجوانان^۲، امروزه رشته های تخصصی مستقلی را در دوره های کارشناسی ارشد و دکتری تشکیل می دهد.

۲. بزهکاری کودکان و نوجوانان را، از منظر جرم شناسی، معمولاً در سه گروه دسته بندی می کنند و به مطالعه علل، خصوصیات و چگونگی مقابله با آن می پردازند: «بزهکاری ناشی از مشکلات و مسائل زیستی - روانی - تربیتی»^۳؛ «بزهکاری ناشی از کنجکاوی مرحله گذار از کودکی و نوجوانی به بزرگسالی» و «بزهکاری ناشی از طرد اجتماعی» صغار. بی گمان، بررسی نوع جرایم ارتكابی و ویژگی های فردی و جنسیتی مرتکبان در هر گروه و روش های کیفری و غیر کیفری پاسخ به آنها، موضوع جرم شناسی کودکان و نوجوانان و سیاست جنایی را تشکیل می دهد.

۲.۱. صغار بزهکار گروه اول، عمدتاً قربانی فقدان آموزش و پرورش و مراقبت مناسب در ادوار سنی شکل گیری شخصیت آنان، در نهادهای جامعه مانند خانواده و محله و نهادهای عمومی مانند دبستان و دبیرستان می باشند. جرایم ارتكابی در این گروه، وجود آسیب های جدی در نهادهای رسمی و غیر رسمی متولی جامعه پذیرسازی کودکان و نوجوانان را افشا می کند؛ به عبارت دیگر، صغار بزهکار این گروه، به لحاظ فرانگرفتن مهارت های اجتماعی و نبود مراقبت های بهداشتی بایسته در زمان خود، به عبارتی «مدنی» نشده اند.

۲.۲. کودکان و نوجوانان بزهکار گروه دوم در واقع برای ورود به دنیای بزرگسالی و خود نشان دادن، به عبارتی «ادای» بزرگسالان را با ارتكاب بعضی اعمال که به مجرمیت آنها هم گاه آگاهی ندارند، در می آورند؛ به عبارت دیگر، از گذر بزهکاری و انحراف، خود را با دنیای جدید، آداب، علائم، زبان، رفتار و لوازم آن آشنا می کنند و وارد دنیای بزرگسالان می شوند. این گونه بزهکاری معمولاً ریشه دار نیست و می توان از جمله با آموزش مناسب و به موقع و مدیریت دوره گذار از نوجوانی به جوانی آن را کنترل کرد.

۲.۳. گروه سوم، شامل بزهکارانی می شود که موفق به کسب هویت و جایگاه اجتماعی نشدند و

بدین سان، به لحاظ نداشتن تحصیلات، نداشتن شغل معین، جایگاه اجتماعی مشخص، یا فقرمادی - فرهنگی، خود را از دنیای فعال و متعارف در جامعه، طرد شده احساس می‌کنند. در این صورت، ارتکاب جرم به عبارتی، جبران این کمبودها و ناسازگاری با جامعه‌ای محسوب می‌شود که به نوجوانان و جوانان، هویت و پیوند اجتماعی که یکی از مؤلفه‌های آن اشتغال است نمی‌دهد؛ بزهکاری این گروه در واقع ناسازگاری نوجوانان با جامعه و یا ناسازگار بودن جامعه با آنان را نشان می‌دهد؛ ارتکاب جرایم خشونت‌آمیز، بیشتر اوقات حامل پیام بیگانگی آنها با جامعه است.

۳. ناگفته پیداست که اولاً صغار بزهکار و ناسازگار اجتماعی امروزه، لزوماً بزرگسالان بزهکار آینده نیستند؛ ثانیاً پاسخ نامناسب به بزهکاران هر گروه ممکن است منجر به مُزمن و پایدار شدن بزهکاری در آنان گردد، چندانکه بزهکاران خطرناک، سابقه‌دار، به عادت یا مکرر امروز نوعاً محصول برخورد نابهنگام، مطالعه نشده یا نامناسب با بزهکاری دوران طفولیت آنان بوده است؛ ثالثاً، هر گروه، پاسخ‌های کیفری و جرم‌شناختی متفاوت و به عبارتی، سیاست جنایی افتراقی می‌طلبد. بدین سان، بزهکاری کودکان و نوجوانان، بر پایه دستاوردهای مطالعات جرم‌شناختی، پیام خاص خود را برای سیاست‌گذاران جنایی دارد و مستلزم اقدامات کنشی و واکنشی ویژه است.^۴ بر همین اساس، عدالت کیفری کودکان و نوجوانان^۵، امروزه از عدالت کیفری عمومی در قریب به اتفاق کشورها، و نیز در اسناد بین‌المللی از یکدیگر تفکیک شده است.^۶ تشکیل پرونده شخصیت، تخصصی بودن دادرها و دادگاه‌ها، متخصص بودن قاضی، انعطاف‌پذیر بودن دادرسی و تصمیم‌های قضایی، تنوع تدابیر و پاسخ‌ها که ویژگی بارز آنها پرورشی، حمایتی، مراقبتی و نظارتی بودن است، تخصصی بودن نهادهای محل اجرای تصمیمات دادگاه‌های نوجوانان از جمله مهم‌ترین خصوصیات حقوق کیفری ماهوی - شکلی اطفال و نوجوانان^۷ محسوب می‌شود^۸ که مبنای عدالت کیفری صغار را تشکیل می‌دهد.

۴. عدالت کیفری کودکان و نوجوانان با تصویب قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار در سال ۱۳۳۸، یعنی حدود شصت سال پیش، در ایران متولد شد. لیکن در دهه آغازین انقلاب، بر پایه ملاحظات فقهی و در چارچوب خیزش‌های انقلابی، سیاست‌گذاران جنایی جدید، آن قانون و نیز رویکرد افتراقی به بزهکاری و عدالت کیفری این قشر از اعضای جامعه را کنار گذاشتند. قانون‌گذار بیش از سی سال بعد، این بار با یک رویکرد علمی و در پرتو تجربه‌های قضایی، آموزه‌های جرم‌شناختی، کیفری و اسناد بین‌المللی سازمان ملل که ایران عضو آنها می‌باشد، با تصویب دو قانون آیین دادرسی کیفری و قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، در واقع حقوق کیفری کودکان و نوجوانان ایران را به نوعی احیا نمود، به طوری که اکنون مسئولیت کیفری، اقدامات تأمینی، ضمانت اجرای کیفری، مراجع کیفری، آیین دادرسی کیفری و نهادهای خاص اجرای ضمانت اجرای کیفری سلب‌کننده آزادی ویژه کودکان و نوجوانان بزهکار جنبه تقنینی به خود گرفته است.^۹

بی‌گمان تجربه و کارنامه مراجع قضایی، پلیسی، بهزیستی، کانون اصلاح و تربیت و نیز دستاوردهای جدید مطالعات دانشگاهیان در زمینه حقوق کیفری کودکان و نوجوانان، می‌تواند کمبودها و خلأهای تقنینی برخاسته از دو قانون آزمایشی ۱۳۹۲ را به هنگام بررسی مواد آنها در انقضای مدت آزمایشی، رفع و پر کند.

در این چارچوب، اثرپیش رو درباره عدالت کیفری ویژه اطفال و نوجوانان، که زیر نظر همکار محترم، آقای دکتر تهمورث بشیریه، ترجمه شده است می تواند الهام بخش مطالعات کمیته های بازبینی دو قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، در آن قسمت که مربوط به کودکان و نوجوانان بزهکار است، گردد. به همین جهت، از جناب آقای دکتر تهمورث بشیریه و همکاران محترم ایشان برای پدید آوردن اثر حاضر، که قابل استفاده برای سیاست گذاران جنایی و نیز مفید برای پژوهشگران علوم جنایی کودکان و نوجوانان است، سپاسگزاری و قدردانی می کنم.

علی حسین نجفی ابرندآبادی
پاریس، ۲۷ مرداد ۱۳۹۶ خورشیدی

پی نوشت ها

۱. رک: نجفی ابرندآبادی، علی حسین، سن و علوم جنایی، (دبیاچه) در: رجبی پور، محمود، مبانی پیشگیری اجتماعی رشد مدار از بزهکاری اطفال و نوجوانان، نشر میزان، چاپ دوم، تابستان ۱۳۹۱.
۲. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، از حق های کودکان تا حقوق کودکان، (دبیاچه) در: مدنی و زینالی، آسیب شناسی حقوق کودکان در ایران، انتشارات میزان، چاپ اول، بهار ۱۳۹۰.
۳. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و دیگران، (میز گرد) بزهکاری اطفال در حقوق ایران و لایحه قضایی تشکیل دادگاه اطفال و نوجوانان، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۸۲.
۴. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، جرم شناسی اطفال و حقوق کودک در فرانسه (گفت و گو)، مجله تعالی حقوق، شماره ۷ و ۸، سال دوم، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۶.
۵. شاملو، باقر، عدالت کیفری اطفال و نوجوانان، نشر جنگل، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۶. عباچی، مریم، حقوق کیفری اطفال در اسناد سازمان ملل متحد، انتشارات مجد، چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۷. گفتنی است که کودکان و نوجوانان بزه دیده و در معرض خطر نیز در چارچوب حقوق کیفری صغار قرار می گیرند و مطالعه می شوند. رک: نجفی ابرندآبادی و دیگران (میز گرد)، حمایت کیفری از اطفال بزه دیده در نظام حقوقی ایران، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۶، سال ۱۳۸۳، ص ۱۲ و بعد؛ نجفی ابرندآبادی، بزه دیدگی اطفال، ماهنامه قضاوت، شماره ۴۵، سال ۱۳۸۶، ص ۵۳ و بعد؛ نجفی ابرندآبادی (میز گرد) بزهکاری اطفال در حقوق ایران... منبع پیشین. ژان فرانسوا رنوچی و کریستین کورتن، حقوق کیفری کودکان و نوجوانان، ترجمه و تحقیق: بهزاد رضوی فرد و خدیجه بهشتی.
۸. در ارتباط با دلایل اهمیت حقوق اطفال و نوجوانان رک: نجفی ابرندآبادی، علی حسین، بررسی حقوقی - جرم شناختی اطفال و نوجوانان با تأکید بر قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب آذرماه ۱۳۸۱ و پیش نویس لایحه قانون تشکیل دادگاه های اطفال و نوجوانان بزهکار، فصلنامه آراء (نشریه داخلی دادگستری اصفهان)، سال سوم، شماره هفتم و هشتم، ۱۳۸۲، ص ۹ تا ۸۲). قابل دسترس در <http://www.lawtest.ir>.
۹. خواجه نوری، یاسمن، جهانی شدن حقوق کیفری اطفال بزهکار، نشر میزان، ۱۳۹۶؛ نجفی ابرندآبادی،

علی حسین و علی رضا جمشیدی (زیر نظر) مجموعه مقالات همایش ملی عدالت کیفری کودکان و نوجوانان در نظام حقوقی ایران و اسناد بین المللی، اسفند ۱۳۸۹، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، انتشارات دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، چاپ اول، بهار ۱۳۹۲؛ پورمحمی آبادی، حسین (به کوشش)، میاست کیفری و کودکان و نوجوانان بزهکار و بزه دیده، مجموعه مقالات همایش ملی سیاست کیفری ایران در قبال بزهکاری و بزه دیدگی کودکان و نوجوانان، تهران، نشر میزان، چاپ اول، زمستان ۱۳۹۵.